

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH (INTERWENCYJNYCH)

PRZY NAGROBKU JAKÓBA EIGERA zm. 16.12.1888 r.

Cmentarz Żydowski przy ul. Okopowej w Warszawie, sektor 32, rząd 20, miejsce 78

Wykonał: mgr Damian Pisarski
Konservator Dziej Sztuki
Dyplom: ASP Warszawa nr 11468

Warszawa, maj 2023 r.

wymiary wys x szer x gł [cm]: ogółem: 304x157x218; Całość ustawiona na płycie piaskowcowej: 15x157x218; marmurowy cokół: 72x139x198; marmurowy baldachim: 179x120x172; marmurowy katafalk: 63x63,5x123, wieniec odcisnięty w sztucznym kamieniu: 8x42x52, sterczyna 38x14x14, stalowe ogrodzenie: 100x150x190.

Marmurowy, architektoniczno-rzeźbiarski nagrobek Jakuba Eigera w formie ustawionego na dekoracyjnym cokole inskrypcyjnego katafalku, ujętego rozrzeźbionym baldachimem powstał po 1888 roku. Formą, nawiązuje do architektury mauretańskiej. Przetrwał, z licznymi rekonstrukcjami i niekompletny do naszych czasów pomimo fali aktów wandalizmu i kradzieży elementów rzeźbiarskich które pod koniec lat dziewięćdziesiątych niszczyły cmentarz. Był kilkakrotnie poddany pracom konserwatorskim, ostatniej w latach 2006-2009 r.

Z uwagi na postępujący, zły stan zachowania wymaga podjęcia natychmiastowych prac konserwatorskich i zabezpieczających. Bardzo szybko postępujące procesy wietrzeniowe rekonstrukcji podpór baldachimu, wykonanych na początku XXI wieku, osłabiają statykę jego górnej części, przez co w konsekwencji ich zawalenia powtórnie roztrzaskane zostaną zarówno sam baldachim jak również partie niższe. Ponad to, na marmurowej części podstawy-cokole i ustawionym na nim katafalku, widoczne są liczne pionowe i poziome pęknięcia związane zapewne z zachwianą statyką konstrukcji.

Kompozycja wykonana z białego marmuru ustawiona jest na piaskowcowej płycie podstawy. Pierwotnie, ujęta była dekoracyjnym stalowym ogrodzeniem, obecnie jedynie częściowo zachownym i złożonym w innym miejscu nekropolii. Poza intensywnie postępującym niszczeniem zrekonstruowanych podpór, obiekt ulega postępującym procesom wietrzeniowym charakterystycznym dla zalesionej ekspozycji zewnętrznej. Bujna roślinność która w sposób niekontrolowany obejmuje najbliższe otoczenie nagrobka podtrzymuje jego stałe, duże zawilgocenie. Całą powierzchnię obiektu pokrywają bardzo intensywne nawarstwienia biologiczne w postaci mchów i porostów, najsilniej skoncentrowane w jego niższych i zacienionych partiach. Ponadto, miejscowo na kamieniu występują chemiczne nawarstwienia powierzchniowe o barwie szarej i czarnej o znacznej twardości i szczelności. Struktura marmuru, piaskowca i partii rekonstrukcji jest osłabiona. Liternictwo ołowiane na katafalku, przez grubą warstwę nawarstwień biologicznych w dużej części nieczytelne. Ołowiane litery z drobnymi ubytkami. Spoinowania i uzupełnienia wykonane podczas ostatniej konserwacji uległy naturalnym procesom starzeniowym, są żółknięte, często nieszczelne i odspojone, wykruszają się. Wykonane w sztucznym kamieniu rekonstrukcje sterczyn ustawionych na baldachimie wskutek postępujących procesów wietrzeniowych i nieodpowiedniego doboru materiału są całkowicie zniszczone. Ponad to, nagrobek posiada ubytki formy zlokalizowane głównie w narożnikach oraz ubytki powierzchniowe, wykruszenia oraz wypłukania. Poprzez postępujące procesy wietrzeniowe bogato zdobiony detal rzeźbiarski ulega zatarciu.

Z uwagi na stan zachowania nagrobka, jego niepowtarzalne znaczne wartości artystyczne i estetyczne zagrożone zniszczeniem należy niezwłocznie podjąć interwencyjne prace zabezpieczające. Następnie poddać wszystkie elementy obiektu tj. nastawę wraz z ogrodzeniem pełnej konserwacji popartej kwerendą archiwalną umożliwiającą stworzenie podstaw do opracowania szczegółowej metodyki prac oraz rekonstrukcji formy zdobień i ogrodzenia .

PROPONOWANY PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH -KAMIEŃ

1. Wykonanie wstępnej dokumentacji fotograficznej i opisowej stanu zachowania obiektu i ogrodzenia przed przystąpieniem do prac konserwatorskich oraz kontynuowanie jej na każdym etapie prac do momentu zakończenia konserwacji obiektu.
2. Kwerenda archiwalna.
3. Wykonanie tymczasowych drewnianych zabezpieczeń konstrukcji nagrobka.
4. Dezynfekcja obiektu np. 2-3% roztworem preparatu Biotin R (prod. C.T.S., Włochy) w alkoholu etylowym 99,9% skażonym 1% alkoholem izopropylowym nanoszonym metodą natrysku. Zabieg powtarzany dodatkowo w trakcie prowadzenia prac.
5. Usunięcie nadmiaru ziemi i humusu z dolnych partii obiektu i jego najbliższego otoczenia.
6. Mechaniczne usunięcie luźno zalegających nawarstwień, osłabionych strzępków porostów i mchów przy pomocy szczotek drucianych i szpachelek po wcześniejszym zastosowaniu preparatu biocydowego Grünbelag Entferner (prod. Remmers, Niemcy).
7. Zabezpieczenie obiektu przed częściowym demontażem i zabiegami usuwania nawarstwień. W przypadku osłabionych i narażonych na uszkodzenia mechaniczne fragmentów obiektu wykonanie kitów zabezpieczających z zaprawy mineralnej opartej na wapnie dołowanym, białym cemencie portlandzkim (prod. Aalborg Portland, Dania), oraz wypełniaczu kwarcowym.
8. Demontaż obiektu.
9. Pobranie prób materiału kamiennego do badań petrograficznych celem ustalenia złożeń z którego pochodzi.
10. Osuszenie spodnich elementów obiektu a w szczególności podmurowania poprzez czasowe odizolowanie ich od podsiąkania wód gruntowych.
11. Wzmocnienie osłabionych i osypujących się partii kamienia, metodą natrysku lub pędzlowania hydrofilnymi preparatami opartymi na estrach kwasu krzemowego np. KSE 100, KSE 300 (Remmers, Niemcy). Zapewnienie podwyższonej wilgotności po aplikacji preparatu przez okres czterech tygodni- czas potrzebny dla wytrącenia się nowego spoiwa.

12. Na podstawie wstępnych prób usunięcie mocno skonsolidowanych z materiałem kamiennym nawarstwień i przebarwień metodami mechanicznymi i fizyko-chemicznymi. Przy zastosowaniu metody strumieniowo-ścierniej przy użyciu czyszczarki strumieniowej IBIX z odpowiednio dobranym ciśnieniem i materiałem ściernym np. w postaci elektrokorundu lub mączki szklanej- Rotec Glaspudermehl (prod. Remmers, Niemcy). W przypadku odstonięcia różnego rodzaju przebarwień, mechanicznie nieusuwalnych nawarstwień, w zależności od ich charakteru i rodzaju rozważane będzie miejscowe zastosowanie metod chemicznych z zastosowaniem np. kwaśnego węgla amonowego, wodnego roztworu kwasu fluorowodorowego, wody pod ciśnieniem, lub tiksotropowej pasty opartej na fluorku amonowym Fassadenreiniger Paste (prod. Remmers, Niemcy), woda, para wodna, pasta Monumentique C lub Si, lub tiksotropowa pasta oparta na fluorku amonowym Fassadenreiniger Paste (prod. Remmers, Niemcy).
13. W przypadku zastosowania w procesie oczyszczania metod chemicznych konieczne będzie odsolenie obiektu metodą migracji soli do rozszerzonego środowiska przy zastosowaniu wody destylowanej i waty celulozowej.
14. Uczytnienie inskrypcji w partiach zachowanych (sygnatura) tradycyjną metodą kamieniarską poprzez podkucie, pogłębienie oryginalnego rytu w partiach najbardziej nieczytelnych oraz wyostrenie ich krawędzi.
15. W przypadku rekonstrukcji inskrypcji ołowianych, wykonanie ich tradycyjną metodą kamieniarską poprzez wylanie stopionego ołowiu i jego opracowanie.
16. Rekonstrukcje większych elementów, tj. sterczyny, kolumny, wieniec-należy wykonać w materiale kamiennym. Dobór pochodzenia materiału należy oprzeć na przeprowadzonych wcześniej badaniach petrograficznych oryginału.
17. Uzupełnienie ubytków przy zastosowaniu np. masy mineralnej Multispachtel z dodatkiem wypełniacza z mączki marmurowej o odpowiedniej frakcji- maksymalnie zbliżonej względem partii oryginalnej lub żywicy epoksydowej Epoxy UV 100 (prod. Remmers, Niemcy), z wypełniaczem ze strąconego węgla wapnia. Uzupełnienie ubytków formy i warstwy powierzchniowej w piaskowcu przy użyciu odpowiednich, gotowych, barwionych w masie zapraw mineralnych Remmers Restauriermortel (prod. Remmers, Niemcy) o właściwościach fizycznych i mechanicznych oraz wyglądzie maksymalnie zbliżonych względem partii oryginalnych. Jednocześnie wszelkie działania rekonstrukcyjne będą podporządkowane całości kompozycji z uwzględnieniem charakteru jej powierzchni i ich neutralnemu wpływowi na odbiór całości formy rzeźbiarskiej.
18. W przypadkach niezbędnych scalenie kolorystyczne wykonanych rekonstrukcji względem partii oryginalnych przy zastosowaniu farb laserunkowych o spoiwie krzemoorganicznym i pigmentach nieorganicznych Historic Lasur (prod. Remmers,

Niemcy). Przezroczystość farby można modyfikować poprzez rozcieńczenie do 10% wody, lub poprzez rozcieńczenie preparatem Funcosil WS, również w ilości do 10%.

19. W przypadkach niezbędnych wykonanie unifikacji kolorystycznej na wybarwionych oryginalnych partiach preparatem j.w.
20. Zaizolowanie podmurowania nagrobka z zastosowaniem izolacji pionowej z zastosowaniem mineralnego szlamu uszczelniającego Dichtschlamme (prod. Remmers, Niemcy), lub Kiesol C (prod. Remmers.)
21. Montaż obiektu.
22. Wykonanie spoin zaprawą mineralną barwioną w masie.
23. Hydrofobizacja obiektu preparatem- emulsją- impregnującym, opartym na silanach Funcosil FC (prod. Remmers, Niemcy).
24. Złożenie końcowej dokumentacji opisowej i fotograficznej.

PROPONOWANY PROGRAM PRAZ KONSERWATORSKICH -METAL

1. Wykonanie wstępnej dokumentacji fotograficznej i opisowej stanu zachowania ogrodzenia przed przystąpieniem do prac konserwatorskich.
2. Wykonanie prac demontażowych elementów ogrodzenia.
3. Wstępne oczyszczenie powierzchni stalowych elementów oraz ocena zniszczeń korozyjnych pod kątem koniecznych uzupełnień.
4. Wypiaskowanie wszystkich powierzchni elementów metalowych z produktów korozji i resztek warstw malarskich.
5. Naniesienie na oczyszczone powierzchnie warstwy cynku metodą strumieniowo ogniową.
6. Wykonanie rekonstrukcji elementów wymagających wymiany lub brakujących metodą kowalską oraz połączenie ich w odpowiednich miejscach metodą spawania lub nitowania.
7. Rekonstrukcja elementów furty wraz z jej elementami zawieszenia i zamknięcia.
8. Neutralizacja produktów korozji w miejscach niedostępnych (łączenia nitowane oraz łączenia „na kluby”).
9. Naniesienie malarskich warstw izolacyjno – podkładowych i nawierzchniowych (czarny mat grafitowy).
10. Montaż ogrodzenia na wcześniej przygotowanych otworach.
11. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej w oparciu o dokumentację fotograficzną oraz opisową wykonywaną na poszczególnych etapach prac.

Wykonał: mgr Damian Pisarski
Konserwator Dzieł Sztuki
Dyplom: ASP Warszawa nr 11468

Foto 1. Nagrobek Jakóba Eigera, Widok ogólny z widocznymi intensywnymi nawarstwieniami biologicznymi i atmosferycznymi oraz postępującym rozpadem zrekonstruowanych elementów. Fot Damian Pisarski, kwiecień 2023 r.

Foto 2,3,4,5, Nagrobek Jakóba Eigera, Widok ogólny z widocznymi intensywnymi nawarstwieniami biologicznymi i atmosferycznymi oraz postępującym rozpadem zrekonstruowanych elementów. Fot Damian Pisarski, kwiecień 2023 r.

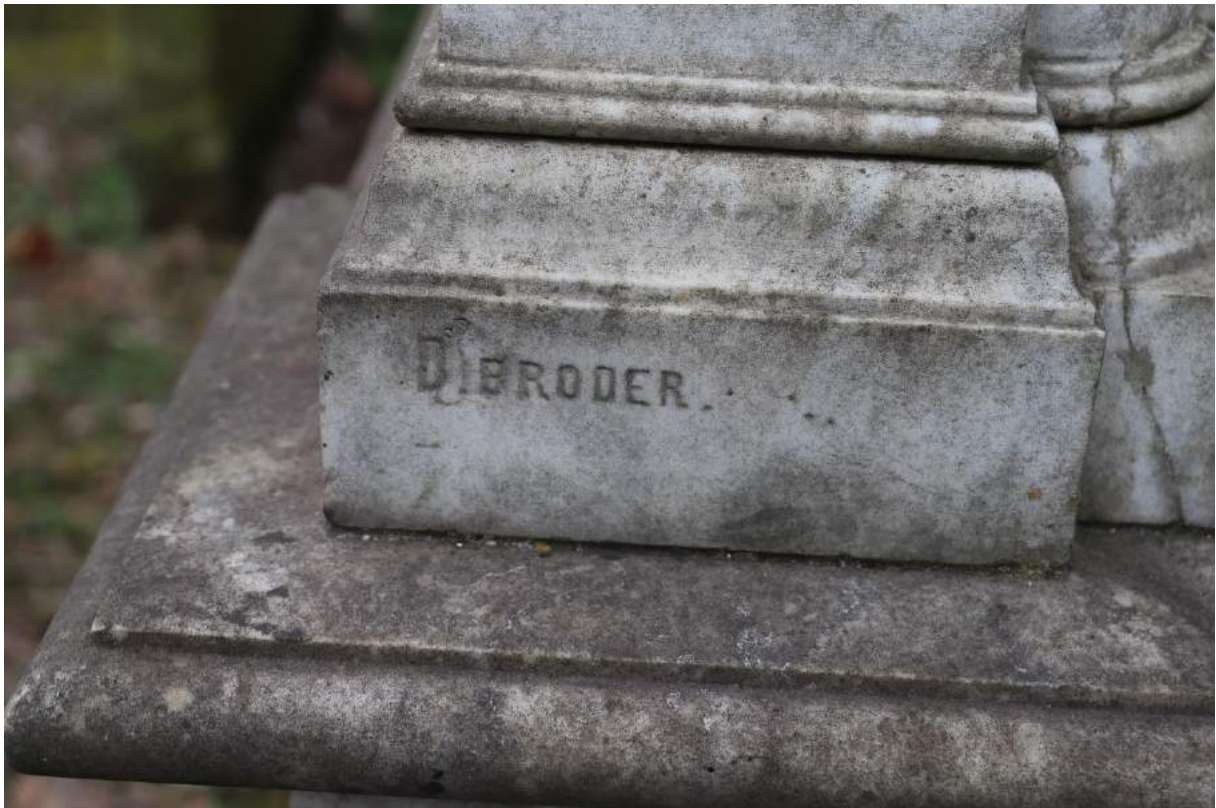

Foto 6. Nagrobek Jakóba Eigera, baza przedniej podpory z sygnaturą widoczne postępujące nawarstwienia i biologiczno-chemiczne oraz pęknięcie. Wskutek postępujących procesów wietrzeniowych na powierzchni osłabionego kamienia zacierany jest detal rzeźbiarski. Fot Damian Pisarski, kwiecień 2023 r.

Foto 7. Nagrobek Jakóba Eigera, cokół z widocznymi intensywnymi nawarstwieniami biologiczno-chemicznymi oraz pionowe pęknięcia występujące na każdym marmurowym elemencie. Piaskowcowa płyta podstawy prawie w całości przykryta warstwą ziemi i humusu. Fot Damian Pisarski, kwiecień 2023 r.

Foto 8, 9. Nagrobek Jakóba Eigera, pęknięcia konstrukcyjne w cokole . Fot Damian Pisarski, kwiecień 2023 r.

Foto 10, 11, Nagrobek Jakóba Eigera, pęknięcia konstrukcyjne w katafalki i zwieńczeniu . Fot Damian Pisarski, kwiecień 2023

Foto 12, 13, 14. Nagrobek Jakóba Eigera, bardzo zaawansowany rozpad zrekonstruowanych elementów konstrukcyjnych dźwigających najwyższe elementy. Bardzo szybko postępujący rozpad połowy ze wszystkich podpór może doprowadzić do powalenia konstrukcji. Fot. Damian Pisarski, kwiecień 2023 r.

Foto 15. Nagrobek Jakóba Eigera, zaawansowany rozpad jednej ze zrekonstruowanych podpór. Bardzo szybko postępujący rozpad połowy ze wszystkich podpór może doprowadzić do powalenia konstrukcji. Fot Damian Pisarski, kwiecień 2023 r.

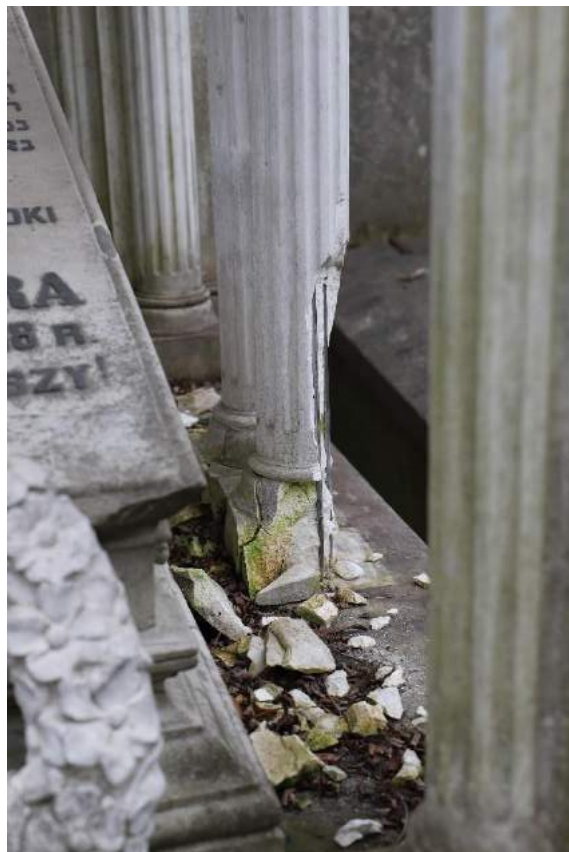

Foto 16,17,18. Nagrobek Jakóba Eigera, zaawansowany rozpad jednej ze zrekonstruowanych podpór. Bardzo szybko postępujący rozpad połowy ze wszystkich podpór może doprowadzić do powalenia konstrukcji.

Fot Damian Pisarski, kwiecień 2023 r.

Foto 19. Nagrobek Jakóba Eigera, Wskutek postępujących procesów wietrzeniowych na powierzchni osłabionego kamienia zacierany jest detal rzeźbiarski. Po lewej stronie widoczny żółtknięty, wykruszający się klej na który wmontowano kamienne uzupełnienie. Fot Damian Pisarski, kwiecień 2023 r

Foto 20, 21, 22 Nagrobek Jakóba Eigera, zwietrzałe, wykruszające się i żółknięte uzupełnienia.. Fot Damian Pisarski, kwiecień 2023 r

Foto 23,24, Nagrobek Jakóba Eigera, najniższe partie obiektu intensywnie porośnięte roślinnością . Fot Damian Pisarski, kwiecień 2023 r

אבן מקבר תזעק
ענף יקר מצמחת ארז אדיר
קומט בלא עת נפל ביד אדיר
יספרו בניו יזעק מד אהה!
בא שמשנו נפלה תפארתנו
אי גבר רב חסד דלים יקננו

כן יגדל המספר על קבר
הגביר הנדיב שלשלת היוחסין
ר עקיבא בהרב ר' יצחק
נכד הגאון רבי עקיבא איגר
נאסף יום א יב טבת תרמ"ט
תנצבה

TU SPOCZYWAJA ZWŁOKI

B.P.

JAKOBA EIGERA

ZM. D. 16. GRUDNIA 1888 R.

SPOKOJ JEGO DUSZY

Foto 26,27. Nagrobek Jakóba Eigera, pozostałość ogrodzenia oraz jego pozostawiony fragment , osadzony w płycie piaskowcowej . Fot Damian Pisarski, kwiecień 2023 r